

Põhiarvsõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* käänamine

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas põhiarvsõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* käänamist Maire Raadiku ja Ülle Viksi esildise alusel 6. märtsil 2024 Tartus ja 17. jaanuaril 2025 Tartus ning otsustas järgmist.

Pidada arvsõnade **poolteistkümmend** ja **poolteistsada** puhul normingukohaseks muude *teist(kümmend)*-sõnade eeskujult lähtuvat rööpkäänamist, kus omastavakujulise esiosa *poole-* järel jääb *-teist-* muutumatuks, nt *pooleteistkümmne*, *pooleteistkümmnesse*, *pooleteistkümmnes*, *pooleteistkümmnest*, *pooleteistkümmnele*, *pooleteistkümmneks*, *pooleteistkümmnega*. Sama moodi pidada arvsõna **poolteist** puhul võimalikuks ainsuse omastavas rööpvormi *pooleteist*, nt *pooleteise* ~ *poolteise* ~ (uena) *pooleteist* minutiga.

Seega on nende sõnade normingukohased muutevormid järgmised (ettepanekuga lisanduvad vormid on märgitud paksus kirjas).¹

nimetav	poolteist	poolteistkümmend	poolteistsada
omastav	pool(e)teise ~ pooleteist	pool(e)teisekümmne ~ pooleteistkümmne	pool(e)teisesaja ~ pooleteistsaja
osastav	pooltteist	pooltteistkümmend ~ pooltteistkümmet	pooltteistsada(t)
sisseütlev	pool(e)teise (<i>-teise</i> III vältes) ~ pool(e)teisesse	pool(e)teisekümmnesse (<i>-teise-</i> II või III vältes) ~ pool(e)teisessekümmnesse ~ pooleteistkümmnesse	pool(e)teisesajasse (<i>-teise-</i> II või III vältes) ~ pool(e)teisesesajasse ~ pooleteistsajasse
seesütlev	pool(e)teises	pool(e)teise(s)kümmnes ~ pooleteistkümmnes	pool(e)teise(s)sajas ~ pooleteistsajas

Selgituseks

Liitsõnade käänamisel on eesti keeles kaks põhilist malli: 1) tavamall, kus käändub ainult liitsõna järelosa; 2) ühilduv mall, mille puhul liitsõna esiosa ühildub kõigis käänetes, v.a neli viimast käänet, kus ta jääb omastavasse. Enamik eesti liitsõnu käändub tavamalli järgi, ühilduva malli järgi käänduvad mõned erandlikud liitnimisõnad (nt *vaenelaps*, *viimnepäev*, *teinepool*) ja rühm liitasesõnu (nt *seesama*, *toosama*, *seesinane*), samuti liitomadussõna *üksainus*.

Kahe põhimalli kõrval on eristatud liitarvsõnade käänamises esile tulevat malli, mille puhul ühildub liitsõna esiosa järelosaga ainsuse nimetavas, omastavas ja osastavas käändes ning jääb

¹ Normingust jäävad välja vormid, kus *-teist-* on käänamata ka siis, kui *pool-* on nimetavas (*poolteist* aastaga, *poolteistsajal*, *poolteistsajale*). Kasutuses tulevad need esile üksikjuhtumitena.

ülejäanud käänetes omastavasse. (Viht, Habicht 2019: 178–179, Eesti keele käsiraamat 2020: 300–301)

Ehkki liitarvsõnu on tavaks käsitada omaette malli järgi käänduvatena, on nad käänamise poolest siiski üsna mitmekesine rühm. Liitjärgarvsõnad käänduvad liitsõnade tavamalli järgi, kus esiosa jääb muutumatuks ja käändub ainult järelosa (nt *viiesajas* : *viiesajandale*). Liitpõhiarvsõnade ehk *teist-*, *teistkümmend-*, *kümmend-* ja *sada-lõpuga* sõnade käänamises on esindatud nii arvsõna mall, ühilduv kui ka tavamall.

Teist- ja *teistkümmend-lõpuga* liitarvsõnad, mille esiosaks on sõnad *üks* kuni *üheksa*, *mitu*, *mõni* ja *paar*, käänduvad arvsõna malli järgi. See tähendab, et esiosa ühildub kolmes esimeses käändes ja jääb ülejäanud käänetes omastava kujule, keskmine osa *-teist-* jääb kõigis käänetes muutumatuks (nt *kaheteist* ~ *kaheteistkümmne*, *kaht(e)teist* ~ *kaht(e)teistkümmend* ~ *kaht(e)teistkümmet*, *kaheteistkümmele*).

Kümmend- ja *sada-lõpuga* liitarvsõnad käänduvad samuti arvsõna malli järgi, kuid rööpvõimalusena ka ühilduva malli järgi ehk esiosa võib kaasa käänduda ka muudes käänetes peale kolme esimese käände. *Sada-lõpuliste* arvsõnade hulgas on erandlik sõna *veerandsada*, mis käändub liitsõnade tavamalli kohaselt.

Poolteist, poolteistkümmend, poolteistsada

Käänamise poolest erandlik rühm on ka liitpõhiarvsõnad, mille esiosaks on murdarvsõna *pool*, s.o *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada*. Etümololoogiliselt on need arvsõnad kokku pandud samal põhimõttel nagu muud *teist(kümmend)*-sõnad: nagu *üksteist(kümmend)* on 'üks teisest kümnest', nii on *poolteist* 'pool teisest', *poolteistkümmend* 'pool teisest kümnest' ja *poolteistsada* 'pool teisest sajast'. Kuid erinevalt n-ö tavalistest *teist(kümmend)*-sõnadest võib *pool*-liitarvsõnade esiosa *pool-* jääda käänamisel ka muutumatuks ning *-teist-* liitsõna keskmise osana ka ühilduda (vrd *pool(e)teise(le)kümmele* ja *kaheteistkümmele*).

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas põhiarvsõnade, sh liitpõhiarvsõnade käänamist põhjalikumalt 1990. aastate keskel. Arutelu tulemusena valmis otsus, millega anti juurde hulganisti rööpvorme. Otsuse üheks lähtekohaks oli tähelepanek, et liitpõhiarvsõnade esiosa ühildumine on tegelikult palju ulatuslikum, kui oli ette näinud senine, 1976. aasta ÕSi norming.

Kümmend- ja *sada-lõpuga* sõnade puhul lisas keeleteimkonna 1995. aasta otsus arvsõna malli kohasele käänamisele ühilduva malli kohase käänamise. Ühilduva malli kohane käänamine sarnaneb sõnaühendite käänamisega ning see sarnasus võidakse üle kanda ka vormistusse: ühilduva esiosaga arvsõnu on liitsõna kõrval võimalik kirjutada ka sõnaühendina (nt *mõnedkümmend* ~ *mõned kümmend*, *mitmeidkümmeid* ~ *mitmeid kümmeid* – kuid mitte *mõni kümmend*, *mitu kümmend*). (Erelt 2000: 43–46)

Sõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* esiosa *pool-*, mis senise normingu järgi oli muutumatu, sai juurde rööpse käänamise arvsõna malli järgi, ning sõnade *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* keskosa *-teist-*, mida senise normingu järgi tuli käänata arvsõna malli järgi, sai lisaks ühilduva malli kohase käänamise.

Nagu öeldud, andis toimkonna otsus juurde hulgaliselt rööpvorme, nt sõnade *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* sisseütlevas oli nüüd kokku kuus rööpvormi, mida eristas üksteisest see, kuidas oli *pool-* ja *-teist-* kaasa käänatud: *pooleteisesajasse* (*-teise-* on II vältes) ja *poolteisesajasse* (*-teise-* on II vältes), *pooleteisesesajasse* ja *poolteisesesajasse*, *pooleteisesajasse* (*-teise-* on III vältes) ja *poolteisesajasse* (*-teise-* on III vältes). Rööpsuste arvu suurendas seegi, et liitarvõõnade osastavas möõndi 1995. aasta otsuses rööpvorme *-kümmet* (1976 *-kümmend*), nt *kaht(e)kümmend* ja *kaht(e)kümmet*, ja *sadat* (1976 *sada*), nt *seitsetsada* ja *seitsetsadat*.

Tegelikus keelekasutuses tuleb siiski esile veelgi variante, mida praegune norming ei kajasta. Sõnade **poolteistkümmend** ja **poolteistsada** neis käändevormides, kus **pool-** on omastavakujuline (**poole-**), võib **-teist-** jääda ka muutumatuks, nt *pooleteistkümmel* aastal (senise reegli kohane on *pooleteisekümmel* ~ *poolteisekümmel* ~ *pooleteiselkümmel* ~ *poolteiselkümmel* aastal), üle *pooleteistsaja* (senise reegli kohane on üle *pooleteisesaja* ~ *poolteisesaja*). (Vt ka tabel 1.) Sama moodi võib sõnal **poolteist** olla ainsuse omastavas rööpvorm **pooleteist**, nt *pooleteist* minutiga (senise reegli kohane on *pooleteise* ~ *poolteise* minutiga). (Vt ka tabel 2.)

Arvsõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* seesuguses käänamises avaldub muude *teist(kümmend)*-sõnade eeskuju: *pooleteist* aastaga (vrd *kaheteist* aastaga), *pooleteistkümmele* inimesele, *pooleteistsajast* leheküljest (vrd *kaheteistkümmele* inimesele, *viieteistkümmest* leheküljest). Mõnikord jäetakse *-teist-* käänamata ka siis, kui *pool-* on nimetavas (*poolteist* aastaga, *poolteistsajal*, *poolteistsajale*), kuid need on praegu siiski veel üksikjuhtumid.

Seega saab liitarvõõnade käänamises tuua esile järgmised mallikombinatsioonid.

1) tavamall: esiosa jääb muutumatuks

- järgarvsõnad, *veerandsada*, *kolmveerand*

2) arvsõna mall: esiosa ühildub arvsõna malli kohaselt, keskosa *-teist-* jääb muutumatuks

- *üks-* kuni *üheksateist(kümmend)*, *mitu-*, *mõni-*, *paarteist(kümmend)*

3) arvsõna või ühilduv mall: esiosa ühildub arvsõna malli kohaselt või kõigis käänetes

- *üks-* kuni *üheksakümmend-*, *üks-* kuni *üheksasada*

4) tavamall või arvsõna mall: esiosa jääb muutumatuks või ühildub arvsõna malli kohaselt

- *poolteist*

5) tavamall, arvsõna või ühilduv mall: esiosa *pool-* jääb muutumatuks või ühildub arvsõna malli kohaselt, keskosa *-teist-* ühildub arvsõna malli kohaselt või kõigis käänetes.

Kui esiosa *pool-* on omastavas, võib keskosa *-teist-* jääda muutumatuks ehk käänduda analoogiliselt tavaliste *teist(kümmend)*-sõnadega, nt *pooleteistkümmel*, üle *pooleteistsaja* – vrd *viieteistkümmel*, üle *viieteistkümmel*

- *poolteistkümmend*, *poolteistsada*

Keeletoimkonna 1995. aasta otsus lähendas arvsõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* käänamist muude arvsõnade omale, sinne ettepanek on sellele jätkuks.

Kirjandus

Mati Erelt, Tiiu Erelt, Kristiina Ross, Eesti keele käsiraamat. Uuendatud väljaanne. Tallinn: Eesti Keele Instituut, EKSA, 2020.

Tiiu Erelt, Põhiarvsõnade käänamine. – Kirjakeele teataja II. 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteimkonna soovitused. Koostanud ja toimetanud Tiiu Erelt ja Maire Raadik. Tallinn: Emakeele Selts, 2000.

Huno Rätsep, Arvsõnade päritolust eesti keeles. – Oma Keel 2003, 2.

Annika Viht, Külli Habicht, Eesti keele sõnamuutmine. Eesti keele varamu IV. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2019.

Selgitanud Maire Raadik, Ülle Viks

Lisa

Tabel 1. Sõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* vormide sagedus eesti keele ühendkorpuses (senise normingu välised rööpvormid on märgitud heledamas kirjas)

nimetav	poolteist 61 715	poolteistkümmend 49	poolteistsada 528
omastav	poolteise 7565* pooleteise 17 602* pooleteist 3670	poolteisekümne 8 pooleteisekümne 2 pooleteistkümne 94 poolteistkümne 3	poolteisesaja 51 pooleteisesaja 43 pooleteistsaja 64 poolteistsaja 18
osastav	pooltteist 434	pooltteistkümmend 1 pooltteistkümmet 1 poolteistkümmet 4	pooltteistsada 4 pooltteistsadat 2 poolteistsadat 11 pooleteistsada 2
sisse- ütlev	poolteisesse 1 pooleteisesse 3 poolteise 7565* pooleteise 17 602*	pooleteistkümnesse 2	pooleteistsajasse 1
seesütlev	poolteises 11 pooleteises 6	poolteisekümnes 1 pooleteistkümnes 6	pooleteistsajas 2
seest- ütlev	poolteisest 153 pooleteisest 267	poolteisekümnest 3 pooleteistkümnest 7 poolteistkümnest 3	poolteisesajast 2 pooleteisesajast 3 poolteisestsajast 2 pooleteisestsajast 2 pooleteistsajast 5 poolteistsajast 3
alale- ütlev	poolteisele 98 pooleteisele 147	poolteisekümnele 2 pooleteistkümnele 13	poolteisesajale 1 pooleteisesajale 3 poolteiselesajale 1 pooleteiselesajale 1 poolteistsajale 4 pooleteistsajale 3
alalütlev	poolteisel 103 pooleteisel 130	poolteisekümmel 4 pooleteisekümmel 1 pooleteistkümmel 7 poolteistkümmel 3	poolteisesajal 3 poolteisesajal 1 pooleteistsajal 4 poolteistsajal 3
alalt- ütlev	poolteiselt 21 pooleteiselt 24	pooleteistkümmelt 1 poolteistkümmelt 1	pooleteisesajalt 1 poolteiseltsajalt 1
saav	poolteiseks 530 pooleteiseks 1048	poolteisekümneks 2 pooleteistkümneks 34 poolteistkümneks 1	-

rajav	poolteiseni 1 pooleteiseni 15	pooleteistkümmeni 1	poolteisesajani 4 pooleteisesajani 2
olev	poolteisena 1 pooleteisena 1	-	-
ilma- ütlev	-	-	-
kaasa- ütlev	poolteisega 27 pooleteisega 120	pooleteisekümnega 1 pooleteistkümnega 6	pooleteistsajaga 1

* Ainsuse omastava ja lühikese sisseütleva vormid kokku.

Tabel 2. Sõna *poolteist* omastava vormide sagedusi eesti keele ühendkorpuses

<i>poolteist</i> + nimisõna kaasütlevas		
senise reegli kohane käänamine		uus rööpkäänamine
<i>pool-</i> ja <i>-teist</i> omastavas	<i>pool-</i> muutumatu, <i>-teist</i> omastavas	<i>pool-</i> omastavas, <i>-teist-</i> muutumatu
pooleteise aastaga 1003	poolteise aastaga 410	pooleteist aastaga 166
pooleteise tunniga 688	poolteise tunniga 270	pooleteist tunniga 153
pooleteise kuuga 440	poolteise kuuga 193	pooleteist kuuga 104
pooleteise minutiga 323	poolteise minutiga 155	pooleteist minutiga 57
pooleteise nädalaga 175	poolteise nädalaga 49	pooleteist nädalaga 33
pooleteise päevaga 159	poolteise päevaga 50	pooleteist päevaga 35
<i>poolteist</i> + nimisõna saavas		
<i>pool-</i> omastavas, <i>-teist</i> saavas	<i>pool-</i> muutumatu, <i>-teist</i> saavas	<i>pool-</i> omastavas, <i>-teist-</i> muutumatu
pooleteiseks aastaks 370	poolteiseks aastaks 243	pooleteist aastaks 10
pooleteiseks tunniks 296	poolteiseks tunniks 103	pooleteist tunniks 6
pooleteiseks kuuks 162	poolteiseks kuuks 83	pooleteist kuuks 6

Märkus. Sõnal **poolteist** võib ainsuse omastavas olla rööpvorm **pooleteist**, nt *pooleteist* minutiga (senise reegli kohane on *pooleteise* ~ *poolteise* minutiga). Kuivõrd vormi *pool(e)teise* puhul pole kontekstita võimalik otsustada, kas tegemist on omastava käändega või lühikese sisseütlevaga, on korpusest otsitud mõningaid sõnaühendeid, kus arvsõna *poolteist* jääb omastavasse käändesse.